

**NASTAVA POVIJESTI USMJERENA
PREMA KOMPETENCIJAMA I ISHODIMA
UČENJA**

mr.sc. Marijana Marinović

Agencija za odgoj i obrazovanje
studeni 2011.

NACIONALNI OKVIRNI KURIKULUM

Temeljni dokument za odgoj i obrazovanje na predškolskoj, osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini U Republici Hrvatskoj

Temeljno obilježje NOK-a je prelazak na kompetencijski sustav i ishode učenja.

NOK je polazište za uređenje predmetne strukture i odgojno-obrazovne jezgre nastavnih predmeta.

ŠTO SU KOMPETENCIJE?

Kompetencije predstavljaju dinamičnu kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, međuljudskih i praktičnih vještina te etičkih vrijednosti.

(*Tuning pojmovnik, 2007. – Vlasta Vizek Vidović: Ishodi učenja u obrazovanju učitelja i nastavnika – konceptualni okvir, Zagreb, 2008.*)

ŠTO SU ISHODI UČENJA?

Ishodi učenja su jasno iskazane tvrdnje napisane od strane učitelja o tome što se od učenik očekuje da zna, razumije i/ili da je sposoban pokazati nakon završetka procesa učenja.

Ishodi učenja su operacionalizacija kompetencija pomoću aktivnosti koje su mjerljive i vidljive.

(Tuning pojmovnik, 2007. – Vlasta Vizek Vidović: *Ishodi učenja u obrazovanju učitelja i nastavnika – konceptualni okvir*, Zagreb, 2008.)

- Ishodi učenja nisu iskazi koji nabrajaju ili opisuju nastavne sadržaje kao što je npr. slučaj s nastavnim programima niti govore što učitelji ili nastavnici trebaju raditi u razredu.
- Ishodi su usmjereni na učenike i njihove aktivnosti i zato se uvijek **iskazuju aktivnim glagolima** koji izražavaju učeničku aktivnost.

KOJU KOMPETENCIJU RAZVIJAMO KOD UČENIKA KROZ NASTAVU POVIJESTI?

KOMPETENCIJA POVIJESNOG MIŠLJENJA

Do nje dolazimo usvajanjem **TEMELJNIH POVIJESNIH ZNANJA:**

- a. poznavanjem najvažnijih činjenica, datuma i povijesnih osoba, te*
- b. razumijevanjem temeljnih povijesnih pojmova,*

kao i stjecanjem **PET VJEŠTINA:**

1. VJEŠTINE KRONOLOŠKOG MIŠLJENJA,
2. VJEŠTINE RAZUMIJEVANJA POVIJESNE NARACIJE,
3. VJEŠTINE ANALIZE POVIJESNIH DOGAĐAJA I NJIHOVE INTERPRETACIJE,
4. VJEŠTINE POVIJESNOG ISTRAŽIVANJA I
5. VJEŠTINE ANALIZE VRIJEDNOSNIH POVIJESNIH TEMA I ZAUZIMANJA STAVOVA.

Svaka slijedeća vještina ovisi o dovoljno razvijenim vještinama na prethodnim razinama - te su vještine, dakle, kumulativne.

- ***Temeljna povijesna znanja*** osnova su za razvijanje kompetencije povijesnog mišljenja.

Dakle,

cilj nastave povijesti nije samo *usvajanje temeljnih činjeničnih podataka i razumijevanje temeljnih povijesnih pojmova* već i *razvijanje pet temeljnih vještina* koje će dovesti do toga da učenik stekne *kompetenciju povijesnog mišljenja*.

1. VJEŠTINA KRONOLOŠKOG MIŠLJENJA

- Kronološko mišljenje je srce povijesnog mišljenja.
- Bez jakog kronološkog osjećaja tj. redoslijeda događaja, učeniku je nemoguće istražiti odnose između tih događaja ili objasniti povijesni kauzalitet.
- Kronologija nam pruža mentalni kostur za organizaciju povijesnog mišljenja.

POKAZATELJI:

1. Učenik razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost.
2. Učenik u povijesnoj priči uočava njezinu vremensku strukturu.
3. Učenik je sposoban utvrditi vremenski redoslijed u konstruiranju vlastite povijesne priče.
4. Učenik je sposoban izmjeriti i izračunati kalendarsko vrijeme.
5. Učenik može rekonstruirati tijek povijesnog događaja i njegovo trajanje.
6. Učenik je sposoban uspoređivati alternativne modele periodizacije.

2. VJEŠTINA RAZUMIJEVANJA POVIJESNE NARACIJE

- Važan je zadatak nastave povijesti da učenik nauči povijesno misliti, a to se najbolje postiže na tekstovima znanstvenika.
- Pristupajući analizi povijesne naracije mi razumijevamo povijesne događaje i procese i dajemo svoju ocjenu.
- Bez tih dimenzija čitanje povijesnog teksta gubi svoj smisao.
- Dakle, nisu odlični oni učenici koji mogu najtočnije izreći o kojim povijesnim događajima i osobama tekst govori i najtočnije ponoviti što su pojedine osobe rekle, već su odlični oni učenici koji na temelju tih činjenica mogu raspravljati. (Tekst nije predmet upamćivanja već sadržaj razgovora.)

POKAZATELJI:

1. Učenik može razlikovati literarni tekst s povijesnom podlogom od znanstvenog povijesnog teksta.
2. Učenik može identificirati središnje pitanje povijesne priče.
3. Učenik se može uživjeti u povijesnu priču.
4. Učenik može uočiti povijesne perspektive.

Radi se o sposobnosti opisivanja prošlosti njezinim pojmovima, kroz oči i iskustva onih koji su bili tamo. Ne smijemo suditi o prošlosti prema normativima i vrijednostima današnjice.

5. Učenik može pretvoriti podatke iz teksta u tablični prikaz.
6. Učenik zna koristiti vizualne i brojčane podatke na povijesnim i geografskim kartama, grafikonima, tablicama i drugim grafičkim prikazima.
7. Učenik se zna služiti vizualnim podacima, te literarnim i glazbenim izvorima.

3. VJEŠTINA ANALIZE POVIJESNIH DOGAĐAJA I NJIHOVA INTERPRETACIJA

- Jedan od najčešćih problema u nastavi povijesti je poriv koji osjećaju učenici, a nerijetko i učitelji/nastavnici, da pronađu jedan pravi odgovor, jednu bitnu činjenicu, jednu autoritarnu interpretaciju.
- Ovi problemi su duboko ukorijenjeni u uobičajenom načinu kojim *udžbenici* predstavljaju povijest: *to je niz događaja koji idu ravno prema predviđenoj interpretaciji.*

Povjesničari se razlikuju po izboru činjenica koje uključuju u svoju priču i po njihovoj interpretaciji, te se mogu međusobno razilaziti u mišljenju kako su te činjenice interpretirane.

Konačne istine nema kaže *Talmud*: "Čovjek je mudar dok traži istinu, postaje budala čim pomisli da ju je našao".

POKAZATELJI:

1. Učenik zna identificirati autora ili izvor povijesnog dokumenta odnosno priče.
2. Učenik zna usporediti i suprotstaviti različite ideje, vrijednosti, osobe, ponašanja i ustanove.
3. Učenik zna razliku između povijesnih činjenica i povijesnih interpretacija.
4. Učenik uzima u obzir višestruke perspektive.
5. Učenik zna analizirati uzročno-posljedične odnose i višestruke uzroke uključujući važnost pojedinca, utjecaj ideja i ulogu slučaja u povijesnim događajima.

6. Učenik zna prosuditi argumente o povijesnoj neizbježnosti.
7. Učenik zna usporediti različite povijesne priče.
8. Učenik zna da su povijesne interpretacije podložne promjenama.
9. Učenik zna uočiti i ocijeniti glavne dileme među povjesničarima.
10. Učenik zna postavljati hipoteze o utjecaju prošlosti na sadašnjost.

4. VJEŠTINA POVIJESNOG ISTRAŽIVANJA

- Povijesno istraživanje u smislu "stvaranja povijesne priče" učenicima je vrlo zanimljivo i najčešće stvara u njima duboku motivaciju za rad.
- Samostalni istraživački radovi učenika mogu nastati uvidom u povijesne dokumente, slušanjem priča živih svjedoka, čitanjem pisama, dnevnika, opisivanjem artefakata, fotografija, posjeta povijesnoj lokaciji, zapisima usmene povijesti ili drugih dokaza iz prošlosti te njihovom spretnom kombinacijom.

POKAZATELJI:

1. Učenik zna formulirati povijesna pitanja.
2. Učenik zna pronaći povijesne podatke.
3. Učenik zna preispitati povijesne izvore i interpretacije.
4. Učenik zna identificirati praznine u dostupnim povijesnim izvorima, upotrebljavati kontekstualno znanje i perspektive vremena i prostora i konstruirati razumnu povijesnu interpretaciju.

5. VJEŠTINA ANALIZE VRIJEDNOSNIH POVIJESNIH TEMA I ZAUZIMANJE STAVOVA

- Analiza usredotočena na zauzimanje stavova i donošenje odluka dovode učenike u samo središte povijesnih dilema i problema s kojima su bili suočeni ljudi u kritičnim trenucima prošlosti i bliske sadašnjosti.
- Ulazak u takve momente, suprotstavljanje posljedica ili problema onog vremena, analiza dostupnih alternativa, vrednovanje posljedica koje su mogle slijediti nakon takvih opcija i onih koje su se dogodile jesu aktivnosti koje unapređuju učenikovo duboko osobno uključivanje u te događaje.

POKAZATELJI:

1. Učenik zna identificirati teme i probleme u prošlosti.
2. Učenik se zna služiti izvorima o nekadašnjim događajima i suvremenim činjenicama koji pridonose rješavanju problema i alternativnih tijekova akcije.
3. Učenik zna identificirati relevantne prethodne povijesne događaje.
4. Učenik zna vrednovati alternativne tijekove događanja.
5. Učenik zna formulirati utjecaj tijeka povijesnog događaja na povijesnu temu.
6. Učenik zna vrednovati primjenu neke odluke.

- Pet navedenih vještina treba kontinuirano i planski uvježbavati s učenicima tijekom njihova višegodišnjeg školovanja. Jedino tako učenici mogu steći kompetenciju povijesnog mišljenja.
- Okvir za takav rad je taksonomska tablica.

PRIMJERI ISHODA UČENJA ZA NASTAVNU TEMU na tri razine učenja

NASTAVNA TEMA: PRVE CIVILIZACIJE U DOLINAMA VELIKIH RIJEKA

Učenici će biti sposobni:

1. Analizirati kako je prirodno okruženje u dolinama velikih rijeka Nila, Eufrata, Tigrisa, Inda i Hoanga utjecalo na pojavu prvih civilizacija
2. Usporediti urbani razvoj u Mezopotamiji i Egiptu i objasniti sličnosti i razlike
3. Usporediti pisma u Egiptu, Mezopotamiji, Indiji i Kini te objasniti kako je pisanje utjecalo na gospodarski, politički, religijski i kulturni život u tim područjima

4. Usporediti razvoj religije i etičkih vrijednosti u četiri civilizacijska kruga
5. Analizirati oblik vladavine, političke i vojne institucije u četiri civilizacijska kruga i objasniti na koji je način centralna vlast utjecala na gospodarstvo i ubirala poreze
6. Opisati najznačajnija znanstvena, tehnološka i kulturna dostignuća naroda Staroga istoka

PRIMJERI ISHODA UČENJA U NASTAVNIM JEDINICAMA – OSNOVNA ŠKOLA

NASTAVNA TEMA: PRVE CIVILIZACIJE U DOLINAMA VELIKIH RIJEKA

Učenici će biti sposobni:

1. Pokazati na povijesnom zemljovidu velike rijeke i pokazati na kojem su prostoru živjeli pojedini narodi
2. Objasniti geografske karakteristike prostora koristeći se geografskom kartom, fotografijama i drugim prikladnim slikovnim materijalima
3. Ucrtati na slijepi zemljovid najstarije gradove i objasniti zašto su se prvi gradovi pojavili uz velike rijeke
4. Objasniti uz pomoć slikovnog priloga kako je bilo organizirano upravljanje u prvim državama Starog istoka

5. nabrojiti i opisati najveća graditeljska dostignuća naroda Starog istoka koristeći se fotografijama i drugim slikovnim materijalima
6. Objasniti kako su nastale prve države u Egiptu i Mezopotamiji i koje su razlike među njima
7. Objasniti kako su živjeli slobodni ljudi viših staleža , a kako slobodni ljudi nižih staleža i neslobodni ljudi u državama Staroga istoka
8. Objasniti razliku između sela i grada kao središta proizvodnje i s obzirom na kulturni život
9. Prepoznati na slikovnom materijalu pisma naroda Staroga istoka i materijal na kojemu se pisalo

- Tijekom petog, šestog i sedmog razreda kod učenika se *razvija sposobnost za apstrakciju*. To je za nastavu povijesti izuzetno važno. Učitelj mora imati na umu ove činjenice kada određuju ishode učenja i kriterije ocjenjivanja.
- Spoznaje koje je učenik do toga doba dobivao o svijetu sadržavale su *spoznajni proces u konkretnoj situaciji* (razredna nastava). Kažemo da je dijete upoznavalo svijet s "vanjske strane".

- Primjena raznolikih nastavnih metoda, osobito onih koje razvijaju apstraktno mišljenje u petom, šestom i sedmom razredu postaje izuzetno važna. Bez njihove primjene učenje ostaje na razini usvajanja činjeničnih podataka i temeljnih pojmova bez njihova dubljeg razumijevanja.
- U osnovnoj školi učitelj radi u razredu na tri razine:
 1. učenici s poteškoćama u učenju
 2. prosječni učenici
 3. nadareni učenici

PRIMJERI ISHODA UČENJA U NASTAVNIM JEDINICAMA - STRUKOVNA ČETVEROGODIŠNJA ŠKOLA

NASTAVNA TEMA: PRVE CIVILIZACIJE U DOLINAMA VELIKIH RIJEKA

Učenici će biti sposobni:

1. Napraviti popis glavnih karakteristika *civilizacije* i odgovoriti na pitanje Prema kojim kriterijima se razvoj društva u dolinama velikih rijeka može nazvati *civilizacijskim*?
2. Objasniti zašto su se prve *civilizacije* razvile u dolinama velikih rijeka
3. Opisati u pisanom sastavu na temu “Jedan dan života u gradu Uru kao...” (vladar, svećenik, vojnik, pisar, obrtnik, trgovac, rob, majka, otac, učenik) način života pojedinih društvenih slojeva

5. Objasniti koristeći odlomke iz Epa o Gilgamešu, kako se priča o kralju-junaku odrazila na najstarije mezopotamske vjerske i kulturne vrednote
6. Analizirati slikovni materijal o najstarijem gradu u dolini Inda i odgovoriti na pitanja: *Koji dokazi mogu poduprijeti tvrdnju daje grad nastao kao planirana zajednica? Koje su osobitosti u njegovoj gradnji ?*
7. Usporediti veličinu i trajanje pojedinih civilizacija u dolinama velikih rijeka

PRIMJERI ISHODA UČENJA U NASTAVNIM JEDINICAMA - GIMNAZIJA

NASTAVNA TEMA: PRVE CIVILIZACIJE U DOLINAMA VELIKIH RIJEKA

Učenici će biti sposobni:

1. Objasniti razliku između uporabe pojma “kultura” i pojma “civilizacija”
2. Objasniti nastanak irigacijskog sistema u dolinama velikih rijeka i odgovoriti na pitanja: *Kako je irigacijski sistem utjecao na opskrbu hranom stanovništva? te Kako je izgradnja velikih irigacijskih sistema utjecala na političku i upravljačku strukturu države?*

3. objasniti etičke norme, društvenu hijerarhiju i položaj žena i djece u sumeranskoj državi koristeći se primjerima iz Hamurabijeva zakonika te usporediti njihov sustav vrednota sa suvremenim etičkim i zakonskim standardima u suvremenim demokratskim društvima
4. analizirati priče o potopu u različitim književnim djelima i suprotstaviti različita vjerovanja koje te priče odražavaju
5. objasniti razvoj pisma i njegovo značenje za razvoj društva, tehnologije i znanosti

6. Objasniti zašto se u dolina Nila u starome vijeku razvila jedinstvena država pod vlašću faraona dok je Mezopatija bila ratno poprište zaraćenih gradova-država i nađi dokaze za svoju tvrdnju
7. Usporediti građevine u dolinama velikih rijeka i odgovoriti na pitanja: *Koji su ekonomski i društveni preduvjeti morali postojati kako bi se te građevine izgradile? Koji su motivi potaknuli njihovu izgradnju? Kakve su razlike u životima ljudi (onih koji naredili izgradnju i onih koji su sudjelovali u njihovoj gradnji) nastale kao posljedica izgradnji tih građevina ?*
8. Usporediti način nastanka gradova u Egiptu, Mezopotamiji, Indiji i Kini i odgovoriti na pitanja: *Što ove činjenice govore o obilježjima vladavine u pojedinim područjima i njezinim vrijednostima? Koja vrsta centralizirane uprave je bila potrebna da se izgrade i održavaju takvi gradovi?*

Literatura:

Standarde za nastavu povijesti izradio je Nacionalni centar za nastavu povijesti Sveučilišta u Kaliforniji (*National Center for History in the Schools University of California, Los Angeles*) tijekom reforme obrazovanja u SAD koja je započela 1994. a završila 2000. godine donošenjem *Nacionalnih standarda za poučavanje povijesti*.

Ovom velikom reformom i izradom nacionalnih standarda za sve nastavne predmete, na svim razinama školstva, dovršen je prijelaz na kompetencijski sustav u obrazovanju.